

הזכות לכבוד והחובה לכבוד

פעמדו הפחות מכובד של המונח "כבוד".

מאת: דורית אורגד

המילון העברי אינו נדיב במילים נרדפות ל"כבוד". הוא מציע "יקר", "חשיבות", "הערכה רבה", ודומה שהחלופות האלו הן בדוחק, יותר כדי לצאת ידי חובת ביאור

מאשר לשמש תחליף. באנגלית, למשל, נמצא במילון מלים שוות משמעות למונח Honour, כמו Dignity ו- Respect. האם זאת משום שדוברי האנגלית מתייחסים ביתר כבוד לכבוד שלהם?

לא רק במערב, גם בארצות המזרח תופס הכבוד מקום חשוב בסולם הערכים, ואיני מתכוונת רק לערך המקודש של כבוד המשפחה.

ומה אצלנו? את מי ואת מה אנחנו מכבדים?

ודאי לא את מי שנמצא בשוליים. זוכים לכבוד אלה שמצויים במרכז העניינים, כוכבי התקשורת, גיבורי הרייטינג היפים שהיו לגיבורי תרבות, ואף לבעלי המאה יש במקומותינו דעה. אבל מה הסיכוי למי שבא זה מקרוב והוא חדש בארץ וחסר אמצעים, כרבים מגיבורי ספריי, לזכות בכבוד? ומה על מי שהוא יוצא דופן בשל נכות, או מכת גורל אחרת ואלה הנמצאים בשולי החברה - מה הכבוד שנופל בחלקם?

אך אתחיל דווקא מדמות השונה מן הדמויות הללו, מדמותו של ילד מתוק להפליא בספרי חבר עם קוץ.

הילד הזה כה מושך לב שהאנשים מעניקים לו נשיקות רטובות, חיבוקי דוב, צביטות לחי ו"גילויי חיבה" דומים. הילד הזה, מדיין, חסר אונים. אין לו דרך להתגונן עד שהוא פורץ בצעקות, אלא שהצעקות האלו מרחיקות ממנו גם את חבריו. כשהוא מטייל לבדו הוא מגלה עץ מיוחד במינו. עץ שמגזעו הארגמני, החלק, מזדקרים קוצים. 'אילו היו לי קוצים כאלה', חושב הילד, 'איש לא היה נוגע בי ולא הייתי נאלץ לצעוק. הלוואי והיו לי קוצים, או לפחות קוץ אחד'.

משאלתו מתגשמת. מצחו מצמיח קוץ המוסתר בתלתליו והוא חוזר להשתלב בחברה. אבל כשדקלה, הבת שהוא אוהב, נדקרת בקוץ הזה, מבקש מדיין שהקוץ ינשור. גם משאלתו זו נענית והוא מציע לדקלה חברות. היא נענית ואומרת: "ודאי שאני מוכנה להיות החברה שלך. תמיד רציתי חבר עם קוץ".

חרף הפן האגדתי של הסיפור לא יכולתי להשלות את קוראי הצעירים ולהמציא להם סוף שכולו טוב. הסוף הפתוח מזמין התמודדות עם בעיה לא פתורה. בתורת 'אדם קטן' נרמס כבודו של מדיין בידי המבוגרים. בהתבגרו הוא זוכה אומנם לכבוד, אבל הכבוד הזה הוא זמני.

ואם זאת המציאות לגבי דמות שנקודת המוצא שלה מוצלחת כמו זו של מדיין, אפשר לשער מה יהיה היחס כלפי דמות כמו עמליה, בספר **עמליה וגו'**, שהתייממה מאביה ומוצאת את עצמה בשולי חברת הילדים. או כלפי הנערה הפליטה אינגה, בספרי **במבחן ימים סוערים**.

למרות בעיותיה מבצעת עמליה במהלך העלילה שליחות עבור המחותרת הלוחמת בבריטים. ואינגה, לנוכח המצוקה בספינת המעפילים, מתגייסת לעזור לאנשים וממלאת תפקידים המציבים אותה במקום מרכזי בין הצעירים מארץ ישראל המארגנים את מסע הספינה. הכבוד שהיא זוכה לו מצד החברים מסייע לה להתגבר על תלאותיה האישיות וממלא אותה גאווה.

כמו עמליה, שפעלה בשנים שהוקמה המדינה, כך גם חייה של אינגה משיקים לחיי המדינה. שתיהן סבלו אבידות קשות ושתיהן חדורות ערכים.

אפשר לראות כאן מעגל קסמים. מי שמתגבר על בעיותיו האישיות ופועל לטובת החברה זוכה ליחס של כבוד, והכבוד הזה מגביר את המוטיבציה לפעילות למען הכלל.

כך היו פני הדברים בתקופה ההיא, כשהחיים במדינה התנהלו על פי ערכים לאומיים-חברתיים.

ככל שמתקדמים בשנים נחלשת השפעתם על הערכים שהינחו את החיים בשנות קום המדינה. החברה שאני מתארת בספר **מה שהיה תיק סגור** היא חברה חומרנית. הוריו של רונן אינם מתעניינים בחייו החברתיים של בנם. הם שקועים בקידומם הכלכלי ודורשים מרונן הישגים בלימודים. משפחתו של אביגדור, הדמות המרכזית האחרת בספר, גם היא לא מבינה לרוחו של הבן שנחשב לחרג. לא רונן ולא אביגדור זוכים ליחס של כבוד ממשפחותיהם והתוצאה - מעשה של עבריינות שמבצעים השניים.

התנהגותו של אביגדור מעוררת בקורא הערכה כלפיו, ולפיכך סיום הסיפור הוא טוב מבחינתו. התיק שנפתח לרונן במשטרה נשאר פתוח כיוון שהוא מוסיף להתנהג בצורה שאינה מוסיפה לו כבוד.

מקצוע ההוראה לא תמיד זוכה ליחס של כבוד, ובספר **סודות אפלים** ביקשתי

להראות פן הראוי להערכה שמייצגת מחנכת כיתה שבה לומדים, בין שאר התלמידים, שלושה נערים בעייתיים, שלישיית הבנים הזאת ממררת את חיי המורה, שהיא, כמוהם, בעלת סוד. כשסודה מתגלה היא זוכה ליתר הערכה וכבוד, ואילו הנערים הם בעלי סודות אפלים שמהווים קרקע למניפולציות חסרות הבושה. בהעדר כבוד לזולת מסתבכים הנערים ומביאים על עצמם קלון.

עד כאן על דמויות של יחידים אז וכיום בחברה הישראלית. ומה על קבוצות של אנשים בעלי ערכים בעידן "הראש הקטן", בעידן שסוגדים לאילי הממון והמדיה?

מה, למשל, על עולי אתיופיה שעשו את הדרך הארוכה והקשה לישראל מתוך אמונה שיזכו כאן בכבוד הראוי לבנים השבים למולדתם?

הסוגייה הזאת העסיקה אותי כשנתיים במחקר וכתובה. לספר שחיברתי על הנושא קראתי - **שבועת האדרה** בשל הערך שמייחסים בני העדה למילת הכבוד שלהם, לשבועה הקדושה.

לסיפורם הכאוב, כפי שכתבתי אותו, אין סיום שמח. שכן הכבוד הראוי לאנשים האלה, שבאו לכאן חדורי ערכים רוחניים-לאומיים-חברתיים, לא תמיד מתממש במציאות.

לסיכום, בתקופה שקמה המדינה, כשהחברה היתה ערכית, יכלו הדמויות הדחיות בספרי להשיב לעצמן את הכבוד שאבד להן בשל הנסיבות. פעילותן למען הכלל החזירה אותן במהלך העלילה מן השוליים למרכז העניינים.

מי יתן והמודעות לנושא הזה של הזכות לכבוד והחובה לכבד, תביא באמצעות הספרות ובדרכים נוספות לשיפור במעמדו הפחות מכובד של המונח - כבוד.

הזכות לכבוד והחובה לכבוד בספרי

מאת: יונה טפר

אני מבקשת לפתוח את דברי בנושא הזכות לכבוד והחובה לכבד ולספר לכם על נוח, גיבור ספרי ועלי לא איכפת לך.

לכל אדם, באשר הוא, מגיע יחס של סובלנות וקבלה ובפרט לילד שתלוי עדיין במבוגר פיזית ונפשית. כל ילד זכאי לכבוד: בכיתה, על מגרש המשחקים, בין חבריו